

CIRCUMSTANȚELE MEDICALE ȘI SANITARE DIN TIMIȘOARA ANILOR 1924-1943, REFLECTATE ÎN ARHIVA SPITALULUI DE STAT ȘI ÎN REVISTA *VIATA MEDICALĂ*

Teodora-Daniela Moș*

Cuvinte cheie: Timișoara, prima jumătate a secolului XX, condiții sanitare, îngrijire medicală, instituții medicale, Spitalul de Stat, modernizare.

Keywords: Timisoara, the first half of the 20th century, sanitary conditions, medical care, medical institutions, State Hospital, modernization.

Sanitary conditions and medical care in Timisoara between 1924–1943, reflected in the archive of the State Hospital and *Medical Life Journal*

(Abstract)

After the establishment of the Romanian administration in the region of Banat, the sanitary and medical situation in Timisoara improved a lot. The sanitary reports of the time reflect this situation, but at the same time they also highlight the shortcomings that the city was still facing, such as the housing crisis, the malnutrition, the alcoholism which, along with other factors, led to an increase in the evolution of social diseases.

The improvements made regarding the provision of an appropriate hygiene and sanitary care in the city on the shores of the Bega River, included: the start of the works for the installation of the public lavatories, the inauguration of the asylum for the poor, the popular bath from the Scudier Park, the steam baths, as well as the swimming pools and the private sport clubs. In addition to these, in the sanitary reports of the second quarter of the 20th century, was expressed the necessity for the establishment of an appropriate system of social housing for workers, in order to assure workers in different industries with the main sanitary-hygienic norms and provide them a minimum comfort and well-being, encouraging steps in this direction being already carried out with the awareness of these needs and the setting up of bathrooms with showers, sinks with faucet and changing rooms, as well as dining rooms in over 200 industrial units.

Undeniable testimonies on the concerns regarding the provision of a proper hygiene and adequate medical care in Timisoara and not only, are provided by the documents from the archive of the State Hospital in Timisoara, located in the collection of the History Department of the National Museum of Banat, which contain numerous information regarding the activity of this medical institution, but also regarding the activity of Timisoara's Hygiene Laboratory.

In Timisoara, many personalities and organizations of the time in the field of medicine were involved and fought to achieve goals that aimed at inscribing this city on the path of modernization and curative and therapeutic innovation specific to the 20th century.

După instaurarea administrației românești în Banat situația sanitară și medicală din Timișoara a cunoscut o îmbunătățire considerabilă, privită ca fiind „în general mulțumitoare, dar nu și îmbucurătoare”¹. Spre exemplu, în raportul sanitar de pe anul 1926, care oglindește și moștenirea ultimei perioade, se afirmă că principala cauză a neajunsurilor vremii din Timișoara care provoca o mortalitate ascendentă în mișcarea populației,

precum și o creștere în evoluția bolilor sociale, îndeosebi a Tbc-ului, era reprezentată de criza de locuințe, multe familii de muncitori fiind nevoite să se adăpostească în subsoluri, vagoane, clădiri neigienice și igrasioase, sau în corturi și colibe la periferia orașului². De asemenea, pe lângă acestea, Timișoara se confrunta și cu o subalimentație în rândul populației datorată în linii mari prețurilor ridicate ale produselor alimentare.

În ceea ce privește bolile contagioase și sociale precum scarlatina, febra tifoidă, difteria și pojarul

* Muzeul Național al Banatului Timișoara, Piața Huniade nr. 1, e-mail: teodora_tm@yahoo.com.

¹ Dr. Octavian Proștean, Starea sanitară a orașului Timișoara, *Viața medicală*, III, No. 2 (Feb. 1927), 68.

² *Ibidem*.

se constată o îmbunătățire față de anii precedenți. Astfel, în anul 1926 au fost înregistrate 140 de cazuri de scarlatină (dintre care 6 mortale), față de anul 1925 când s-au consemnat 88 cazuri (din care 5 cazuri mortale), 124 de cazuri (din care 2 mortale) pe anul 1924, 160 cazuri (din care 12 mortale) în anul 1923, 307 cazuri (cu 26 de decese) pe anul 1922 și 376 (din care 30 cazuri mortale) pe anul 1921. În cazul febrei tifoide, în anul 1926 s-au înregistrat 42 cazuri (dintre care 6 mortale), față de 28 (din care 2 mortale) pentru anul 1925, 67 (din care 5 mortale) în anul 1924, 68 (din care 10 mortale) pe anul 1923, 36 cazuri (din care 12 mortale) în anul 1922 și 88 (din care 15 mortale) în anul 1921. În raport nu au fost consemnate decât cele 49 cazuri de difterie (dintre care 13 mortale) și 78 cazuri de pojar, înregistrate în anul 1926³.

Singura boală contagioasă care nu a cunoscut decât o neînsemnată ameliorare față de anii precedenți a fost Tbc-ul, care în anul 1926 a înregistrat 234 de decese, ceea ce a însemnat 14,5% din totalul mortalității, fiind boala care în acele vremuri și-a adus cel mai mare aport la descreșterea populației atât timișorene, cât și de pe întreg cuprinsul Banatului⁴. Pe anul 1925, 239 de decese au fost provocate de tuberculoză, în 1924, 244, pe anul 1923, 200, pentru anul 1922, 193, pe anul 1921, 192, în anul 1920, 224 de persoane au murit de Tbc, în 1919, înregistrându-se 303 decese. În vederea îmbunătățirii acestor situații se stipulează că Primăria orașului Timișoara urma să aloce în bugetul pe anul 1927 sume destul de mari mai ales în ceea ce privea acordarea de ajutoare lunare săracilor și sprijin celor bolnavi, dar și pentru edificarea unui dispensar Tbc Comunal. De asemenea, în raport este menționat că o îmbunătățire îmbucurătoare s-a înregistrat în privința mortalității infantile, mai ales de la apariția Dispensarului comunal din „cuartierul Princ. Mihai numit Mehala”⁵. Astfel, aceasta s-a redus de la 40% cât se înregistra în ultimii 3–4 ani, la 14,4%, ceea ce reprezenta un progres considerabil. Un rol însemnat în aceasta se precizează că l-au avut și continuau să îl dețină și surorile de ocrotire comunale care colaborau și erau susținute de societăți caritabile precum Reuniunea Femeilor Române, Societatea Femeilor Ortodoxe, dar și de alte organizații ale altor confesiuni. Înființarea Ambulatoriului Policlinic și a Primului Laborator de Igienă, precum și mărirea numărului de dispensare au contribuit și ele la scăderea procentului mortalității infantile, dar și

la combaterea bolilor sociale⁶. În raportul medical din anul 1926 este exprimată nădejdea ca, odată cu mărirea și extinderea orizonturilor în domeniul analizelor chimice și bacteriologice realizate la Laboratorul de Stat, să poată și Institutul Antirabic Pasteur să se atașeze acestei instituții, pentru a contribui „eficace la salvarea multor nenorociți mușcați de animale, cari numai în orașul nostru au fost în 80 de cazuri”⁷.

În privința bolilor dermato-venerice, datorită campaniilor desfășurate, s-a înregistrat o îmbunătățire în privința reducerii și combaterii răspândirii acestora. Pe anul 1926 în Ambulatoriul policlinic au fost consultate 2.130 de femei suspectate de boli venerice, dintre care 120 au primit diagnosticul de gonoree, 18 de șancru moale, 4 de sifilis primar, una de sifilis secundar și 42 de sifilis latent, cele din urmă fiind trimise la Spitalul de Stat⁸. În arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, care se află în colecția de documente a Secției de Istorie a Muzeului Național al Banatului⁹, figurează că Secția Dermato-Venerică a acestui spital avea în anul 1941, 109 paturi. În cursul acestui an la Spitalul de Stat din Timișoara s-au prezentat pentru consultații 2.268 de bolnavi, fiind tratați în spital 1.140 de bolnavi, dintre care 469 de bărbați și 671 femei¹⁰.

Alcoolismul reprezenta o altă plagă a societății bănățene demnă de luat în evidența autorităților în prima jumătate a secolului XX. Astfel, acțiunile întreprinse în vederea combaterii acestui viciu se limitau la „măsurile prohibitive față de crâjmari recalcitranți, cari se fac vinovați de contravenții sanitare și financiare”¹¹.

Bunăstarea sanitaro-igienică a elevilor, ucenicilor și a muncitorilor din fabrici era asigurată prin controalele periodice întreprinse de medici igieniști care colaborau cu medicii oficiali și se perfecționau continuu prin diferite conferințe și prelegeri referitoare la igiena corpului sau profilaxia bolilor venerice. De asemenea, în acest raport medical pe anul 1926 mai este menționat faptul că încă de la începutul anului școlar a fost luată hotărârea ca toți elevii de la școlile primare și secundare să fie examinați de medici oficiali, „distribuindu-se la toate

³ *Ibidem*, 69.

⁴ *Ibidem*, 73.

⁵ *Ibidem*, 70.

⁶ *Ibidem*; Dr. Nicolae Ilieșiu, *Timișoara. Monografie istorică*, Vol. I, Timișoara (1943), 310.

⁷ Dr. Octavian Proștean, *op. cit.*, 72.

⁸ *Ibidem*, 71.

⁹ Fond documentar din vechea colecție a muzeului; în curs de inventariere, urmează a fi înregistrat în patrimoniul Secției de Istorie a MNaB.

¹⁰ Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, „Istoricul Spitalului”, f. 75.

¹¹ Dr. Octavian Proștean, *op. cit.*, 71.

așezămintele școlare 15 mii de fișe sanitare individuale, cari vor fi complectate referitor la dezvoltarea fizică și sănătatea generală a elevilor”¹². În urma acestor examinări elevii bolnavi urmau a fi izolați, pentru a nu constitui un pericol de contaminare pentru ceilalți copii, sau pentru cadrele didactice, toate acestea contribuind la „asigurarea unei generațiuni sănătoase și avantajoase”¹³.

Printre progresele înregistrate în primul sfert al secolului XX referitoare la asigurarea unei igiene și griji sanitare corespunzătoare orașului de pe Bega, s-au numărat: demararea lucrărilor de instalare a closetelor publice, inaugurarea căminului de săraci, pregătirea de a fi dată în folosință baia populară din Parcul Scudier, băile cu aburi, precum și ștrandurile și cluburile sportive particulare dintre care 2 erau dotate și cu bazine de înot. Pe lângă acestea, în raport este exprimată năzuința ca de-a lungul anilor să fie construite case muncitorești care să asigure lucrătorilor din diferite industrii principalele norme sanitaro-igienice prin care să fie oferit un minim confort și bunăstare acestora, pași încurajatori în această direcție fiind deja înfăptuiți odată cu conștientizarea acestor necesități și înființarea de băi cu dușuri, chiuvete cu robinet și vestiare, precum și săli de mese în peste 200 de unități de industrie¹⁴.

Mărturii de necontestat asupra preocupărilor privind asigurarea unei igiene corespunzătoare și asupra efectuării unor analize ale unor produse alimentare pentru a le fi dovedită siguranța consumului, dar și textile, cu scopul de a se afla compoziția exactă a acestora, în orașul Timișoara și nu numai, le oferă activitatea Laboratorului de Igienă, înființat în 1920¹⁵, oglindită prin documentele din arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, aflată în colecția Secției de Istorie a Muzeului Național al Banatului. Astfel, la 5 iulie 1924, a fost înaintată o cerere către Dl. Dr. Ion Teleguț, directorul Institutului de Igienă din Timișoara și șeful Laboratorului de Igienă din Timișoara, în care se solicita o analiză asupra unei mostre de apă preluată «din fântâna dela plaja orașului Timișoara, care este plasată după băile de soare de nou zidite, lângă casa bătrână»¹⁶ (vezi Pl. II.1). În aceasta se specifica că până apa nu va fi analizată, și decis pe baza analizei dacă este sau nu potabilă, „băile de soare”¹⁷ nu vor putea fi deschise. Cel mai probabil

aceste băi de soare la care se face referire sunt cele din preajma Băii și a Plajei Populare amenajate în spatele ansamblului hidrocentralei din cartierul Fabric¹⁸. De asemenea, este adresată rugămintea ca analiza să fie transmisă cât mai curând și să fie realizată pe cheltuiala orașului. Pe spatele cererii înaintate pe 5 iulie figurează, cu înscrierea datei de 7 iulie 1924, faptul că la intervenția Dl. Dr. Ion Teleguț, analiza a fost efectuată «în sarcina orașului Timișoara»¹⁹.

Din 3 aprilie 1924 figurează chiar o solicitare internă înaintată Laboratorului de Igienă care se referă la necesitatea de a fi analizate niște substanțe chimice, „Coffein natrio benzoic și natriosalicylic”²⁰, primite de la Depozitul Sanitar din Arad, „deoarece nu dă soluțiune decolorată ci după solvare soluțiunea este rosacea; este posibil că este infectat cu salicyl”²¹ (vezi Pl. I.1). În documentul amintit este vorba despre faptul că aceste substanțe chimice destinate spre a fi folosite în laboratorul de diagnostic al Spitalului de Stat din Timișoara, primite de la Depozitul Sanitar din Arad, nu reacționau corespunzător prin virarea culorii, ceea ce înseamnă că erau contaminate cu altă substanță (salicil). În acest caz se solicită laboratorului la care au fost trimise, respectiv Laboratorului de Igienă din Timișoara, analiza chimică și certificarea faptului că nu sunt corespunzătoare pentru a fi folosite în cadrul acestuia, neputând fi folosite pentru niciun fel de analize efectuate pentru spital sau în afara acestuia dacă se dovedește că sunt contaminate cu salicil. În acest mod se justifică faptul că nu puteau fi utilizate, și astfel se aștepta un alt transport.

Pe 17 iunie 1924 a fost înregistrată o altă solicitare înaintată Laboratorului de Igienă din Timișoara din partea Societății Anonime Farmaco-Chimice Panacea din Budapesta, reprezentată printr-un avocat din Timișoara, Dr. Juliu Molnár, în care se adresează rugămintea de a se face analiza chimică și a se elibera un buletin de analiză pentru un produs preparat de această societate, și anume, „Algocratine, mijloc calmant contra durărilor nervoase”²² (vezi Pl. I.2).

La 29 noiembrie 1924 Direcțiunea Generală a Vămirilor înaintează către Laboratorul de Igienă din Timișoara o cerere de analiză a „șase mostre sigilate

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, 72.

¹⁴ Dr. Nicolae Ilieșiu, *op. cit.*, 310.

¹⁵ *Ibidem*, 318.

¹⁶ Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, „Istoricul Spitalului”, f. 7.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ <https://spotlight-timisoara.eu/pf/uzina-de-apa/>, consultat la data de 11.05.2022.

¹⁹ Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, „Istoricul Spitalului”, f. 7 verso.

²⁰ *Ibidem*, f. 3.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, f. 5.

de cravate de bumbac cu mătase scoase din lăzile ¼, sosite cu vagonul Nr. 101042²³, cu scopul de a fi determinat procentul de mătase pe care o conținea fiecare cravată în parte (vezi Pl. II.2).

De pe data de 1 decembrie 1924 figurează în arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, o altă adresă înaintată „Laboratorului Higienic”²⁴ de către Direcțiunea Generală a Vămirilor, în care se solicită o analiză asupra unei mostre sigilate de boia de ardei „scoasă din 9 saci sosiți cu vagonul Nr. 8218347”²⁵, din nou cu rugămintea de a fi realizată cât mai repede și comunicat rezultatul (vezi Pl. III.1).

În raportul sanitar de pe anul 1926 mai figurează o chestiune care trena de ceva vreme și a cărei rezolvare era din ce în ce mai stringentă, și anume, cea a Lăptăriei comunale, care fusese înființată în anul 1910 ca Centrala de Lapte a Orașului²⁶. Întrucât această situație se afla la limita unei crize, deoarece se vindeau tot mai mult la prețuri din ce în ce mai mari cantități de lapte falsificat (numai pe anul 1926 se înregistraseră 474 proceduri de contravenții sanitare cu falsificări de lapte), sau contaminat, se considera că această întreprindere în condițiile actuale nu mai era capabilă să-și „îndeplinească îndatoririle ei față de publicul mare în interesul sănătății publice, și cum este un interes eminent social igienic asigurarea, reorganizarea și intensificarea acestei întreprinderi facem apel la simțul umanitar al d-lui primar șef să solicite de urgență rezolvarea și asanarea acestei probleme însemnate procedând în primul rând la disolvarea Lăptăriei comunale dela abatorul comunal, apoi la reorganizarea radicală sub ori ce formă comercială a acesteia”²⁷.

Începuturile principalelor instituții medicale ale orașului Timișoara, spitalele, se raportează la eliberarea Timișoarei de sub ocupația Imperiului Otoman de către habsburgii din anul 1716. Prin apelul adresat populației de către Comandamentul Militar Imperial la 5 decembrie 1726, este manifestată necesitatea înființării de spitale și azile pentru cei care sufereau de anumite afecțiuni, sau pentru cei lipsiți de mijloace materiale, este adresat îndemnul de a se lua toate măsurile necesare pentru a se contracara cerșetoria, și totodată sunt promulgate unele dintre primele măsuri de igienă, carantinare și împiedicare a răspândirii unor boli, printre care

se numărau izolarea celor bolnavi și construirea de locuințe din materiale viabile, precum cărămida. Pentru edificarea spitalului civil comunal, cunoscut mai târziu ca Spitalul de Stat din centrul orașului, de pe strada Mărășești, s-a constituit un fond de donații și colecte, orașul cedând o parte din venitul său acestuia, fiscul o parte din contribuțiile instituite asupra monopolului vânzării berii²⁸, „chiar și împăratul Iosif al II-lea i-a făcut o donațiune cu 12.000 fiorini în anul 1781”²⁹. În arhiva spitalului, este menționat într-unul din documentele din anul 1939, că „datele cele mai vechi cunoscute relativ la aceasta datează din anul 1751 când exista ca „spital civil” – adevărat cu 24 de ani înaintea spitalului public din Viena/Wiener Allgemeines Krankenhaus”³⁰. Totodată este specificat faptul că, imobilul în care acesta a funcționat la început, a fost folosit încă din timpul în care Timișoara era sub ocupație turcească, fiind clădit pe piloți de lemn, avea apă la subsol și pereții igrasioși, deci era total necorespunzător pentru a adăposti principala instituție medicală a orașului. Este, de asemenea, stipulat în arhivă că încă din anul 1798, medicul șef al instituției a întocmit un memoriu foarte bine documentat prin care a căutat să sublinieze inconvenientele acestei clădiri, menționând că singura variantă pentru funcționarea într-un mod optim a spitalului ar fi construirea unui nou sediu. Acest memoriu a fost urmat de-a lungul timpului și de altele asemănătoare, redactate de cei care i-au urmat la conducerea spitalului, însă până la începutul secolului XX, fără a beneficia de un răspuns sau soluționare concretă. Abia în anul 1914, după multe insistențe, intervenții, precum și modificarea repetată a planurilor executate de către Serviciul Tehnic al Municipiului Timișoara, Ministerul de Interne a aprobat proiectele și bugetele necesare. La izbucnirea Primului Război Mondial, deși totul era pregătit pentru începerea lucrărilor de construcție, Primăria orașului Timișoara a refuzat să demareze acțiunile, fiind zădărnice „din nou toate străduințele acestora ca în fine metropola Banatului cu o afluență mare de bolnavi să ajungă să aibă un spital care se corespunde recerșetelor igienei moderne”³¹.

În toamna anului 1918, odată cu ocuparea militară a Banatului de către armata sârbă și instituirea Republicii bănățene care dispunea de un guvernator

²³ *Ibidem*, f. 9.

²⁴ *Ibidem*, f. 10.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Josef Geml, *Vechea Timișoară în ultima jumătate de secol 1870–1920*, Timișoara (2016), 243.

²⁷ Dr. Octavian Proștean, *op. cit.*, 73–74.

²⁸ Dr. Nicolae Ilieșiu, *op. cit.*, 316.

²⁹ Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, „Istoricul Spitalului”, f. 19.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, f. 19 verso.

propriu³², conducerea care nu dispunea de o armată proprie, a mutat spitalul civil din clădirea veche în edificiul mult mai încăpător din apropiere, cel al Spitalului Militar, din care o aripă a rămas ocupată de armata sârbă. În arhiva Spitalului de Stat din Timișoara se precizează că cei care se aflau în fruntea acestei Republici Bănățene au numit 16 medici primari noi și 12 medici secundari, scoțând la pensie fostul medic șef director al spitalului, în acest spațiu chiar amenajându-se „un fel de Facultate de Medicină”³³. Toate aceste realizări însă au fost efemere deoarece după intrarea Armatei Române din august 1919 în Timișoara, edificiul mult mai încăpător al Spitalului Militar unde fusese mutat spitalul civil în urmă cu câteva luni, a trebuit să fie evacuat de bolnavii civili și retrocedat Armatei. Având în vedere acestea, spitalul civil a revenit în vechea clădire care s-a deteriorat din ce în ce mai mult, nemaifiind executată nicio lucrare de consolidare sau de reparare. Cu unii dintre pereții de susținere surpându-se, pe punctul de a se prăbuși, cu canalele de alimentare prin care pătrundeau șobolanii care ajungeau până în saloanele de bolnavi prin pardoseala putrezită, cu tencuiala degradată și căzută pe alocuri, edificiul spitalului dădea mai degrabă impresia unui penitenciar vechi, și nicidecum a unei instituții medicale unde se tratau bolnavi și se executau intervenții chirurgicale. În anul 1920 spitalul ce până atunci fusese orășenesc a fost „Statificat”³⁴, însă au mai trebuit să treacă aproximativ 10 ani până să se aducă vreo îmbunătățire edificiului, în tot acest timp starea acută de deteriorare a imobilului agravându-se.

Clădirea spitalului, pe lângă starea acută de degradare, s-a dovedit încă din primul sfert al secolului XX neîncăpătoare pentru numărul mare de bolnavi care se prezentau spre a fi vindecați și tratați, în special sala unde se executau intervențiile chirurgicale se afla într-o stare deloc corespunzătoare pentru destinația care îi era atribuită. Cel care a perseverat și a și obținut, după îndelungi stăruințe, promisiuni deșarte și intervenții către forurile superioare, ajutor în ceea ce privea găsirea unei soluții corespunzătoare pentru o instituție de asemenea importanță, a fost Dr. Aurel Căndea, care, abia revenit în România, în august 1919, va fi la scurt timp numit Director al Spitalului de Stat din

Timișoara³⁵. Datorită acestuia, la 8 aprilie 1920 a fost rechiziționat și cedat Spitalului de Stat imobilul de pe actualul Bulevard Victor Babeș nr. 10, în care înainte de unirea Banatului cu România funcționase internatul de băieți și care fusese achiziționat de o societate de medici particulari pentru a deschide un sanatoriu particular³⁶.

Dr. Aurel Căndea era originar din comuna Avrig, județul Sibiu, unde a și terminat liceul săsesc, după care a urmat cursurile Facultății de Medicină din Cluj, ca în anul 1907 să ia diploma de doctor în medicină și chirurgie la Budapesta. După anul de practică medicală de la Sibiu va veni ca medic secundar la Timișoara, în cadrul Institutului Obstetric care pe atunci aparținea Societății Crucea Albă, care îl avea ca director pe Dr. E. Tauffer. La începutul anului 1910 va pleca ca medic secundar la secția chirurgicală a Spitalului județean din Pozsony (Bratislava de azi), unde în anul 1912 devine medic primar chirurg, ca din 1914, când Spitalul județean din Pozsony se va transforma în clinică, să treacă ca medic primar chirurg la Spitalul Crucii Roșii. De la 1 iulie 1916 și până în august 1919 când va reveni la Timișoara, va deține funcția de director al Spitalului județean din Szombathely³⁷. Ca profesionist, personalitate de o mare integritate, cu abilități extraordinare de administrare medicală, s-a remarcat pretutindeni unde a fost prezent, dând dovadă de o înaltă etică medicală și morală.

Pe lângă funcția de Director al Spitalului de Stat din Timișoara, Dr. Aurel Căndea a deținut, printre altele, și demnitățile de consilier tehnic al Ministerului Sănătății la București, Secretar General al Ministerului Sănătății și Director General al Serviciului Sanitar. El însuși fiind un chirurg și diagnostician extrem de dedicat, pe lângă numeroasele publicații de specialitate, a depus eforturi considerabile și a reușit să dezvolte în Spitalul de Stat din Timișoara un serviciu de chirurgie modern pentru acele timpuri, care va funcționa în clădirea de pe actualul Bulevard Victor Babeș nr. 10, rechiziționată din aprilie 1920³⁸ (vezi Pl. IV). În octombrie 1921 această clădire, dar și altele două din vecinătate, cu sprijinul conducerii orașului, au fost cumpărate cu intenția de a fi adaptate în cursul anului 1922 pentru dezvoltarea serviciului de chirurgie și pentru plasarea serviciului medical.

³² *Ibidem*; Carmen Albert, Ocupația sârbă din Banat în memorialistica bănățeană, *Analele Banatului*, S.N., Arheologie-Istorie, XIX (2011), 449–457.

³³ Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, „Istoricul Spitalului”, f. 19 verso.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, f. 20; Dr. Aurel Căndea, *Viața Medicală*, Anul VI, No. 58 (Mai-Iunie 1930), 165.

³⁶ Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, „Istoricul Spitalului”, f. 20.

³⁷ Dr. Aurel Căndea, *op. cit.*, 165.

³⁸ *Ibidem*, 166.

Din cauza unor conjuncturi nefavorabile, aceste transformări nu au putut fi efectuate, însă, până în anul 1929, când în clădirea de pe Bulevardul Dr. V. Babeș nr. 12, a fost instalat un serviciu modern de Radiologie (vezi Pl. III.2)³⁹, cu cele mai avansate aparate ale timpului, sub conducerea medicului specialist Dr. Munteanu. De asemenea, tot datorită Dr. Aurel Căndea au fost înființate în cadrul Spitalului de Stat din Timișoara și secțiile de otorinolaringologie și de urologie, ambele absente până atunci din instituțiile medicale din Banat⁴⁰.

Prin 1929–1930, datorită bugetului autonom alocat și ajutoarelor primite de la Prefectura județului Timiș-Torontal, a fost posibilă demararea unor reparații de anvergură ale clădirii de pe str. Mărășești nr. 5⁴¹. Astfel, a fost reconsolidată parțial temelia pentru fixarea zidurilor principale, dușumelele de lemn putrezite au fost înlocuite cu beton, zidurile de interior au fost retencuite, sobele vechi de fier au fost înlocuite cu unele noi de teracotă, au fost instalate corpuri sanitare și closete pe lângă fiecare secție și s-au amenajat curțile ca bolnavii să poată ieși la aer. Serviciul de consultații al secției O.R.L. a fost adaptat datorită subvenției primite în anul 1937–1938 din Fondul Sanitar al Municipiului Timișoara și al județului Timiș-Torontal⁴². În anul 1938 Primăria Municipiului a restaurat și reparat fațada astfel încât edificiul „a ajuns să aibă aspectul unui spital dacă și nu modern, totuș corespunzător recerînțelor igienei generale și numai inspiră groază oricărui bolnav care se apropie de această clădire”⁴³.

Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara conține un raport înaintat la data de 11 mai 1940 de Dr. Miletici, Directorul Spitalului la acea vreme, către Inspectoratul General Sanitar al Ținutului Timiș, care oglindește cel mai veridic starea spitalului din acel moment. Astfel, în acest document este menționat faptul că pe anii 1939 și 1940 nu a fost ridicată nicio clădire care să aparțină Spitalului de Stat din Timișoara și din lipsă de fonduri nu a fost adusă nicio îmbunătățire vreunui edificiu din cadrul acestei instituții. Mai este precizat și faptul că spitalul a primit în anul 1939 de la Depozitele Ministerului „un aparat «Dubion»”, în valoarea de Lei 55.000 – 70 buc. paturi de fer în valoarea de Lei 99.400 și 8 buc. pungi de ghiață în valoarea

de 720 Lei⁴⁴. Este menționat, de asemenea, că în anii amintiți nu s-au făcut angajări de personal. Ultimele două puncte ale raportului cuprind sumele totale încasate de spital pentru internări, respectiv onorariile pentru operații, vizite, consultații etc., și anume, 855.806 Lei și 582.565 Lei⁴⁵.

Unul din documentele arhivei Spitalului de Stat din Timișoara din anul 1941, referitor la necesarul de instrumentar, menționează la acea dată existența a șapte secții principale în cadrul acestei instituții, și anume: Chirurgie, Interne, Ochi, Dermato-Venerică, O.R.L. (Otorinolaringologie), Radiologie și Urologie⁴⁶.

Într-un chestionar din arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, înaintat Direcției Medicinii Curative a Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale din București în anul 1942, pe când funcția de Director era deținută de medicul primar Dr. Alexandru Miletici, instituția apare cu denumirea de „Spitalul Central Timișoara”⁴⁷ și totodată figurează faptul că fiecare serviciu de specialitate avea un loc special unde se ofereau consultații gratuite pentru cei nevoiași. La secțiunea dedicată caracteristicilor clădirii se precizează faptul că, fiind „veche de câteva sute de ani, data precisă a construcției neputând fi dovedită, se știe atâta că în anul 1751 clădirea care înainte a servit fel de fel de scopuri / școală, pașalic turcesc, mănăstire, poștă etc. / a fost transformată în spital”⁴⁸. Se mai menționează și că edificiul este proprietatea Primăriei Municipiului Timișoara care a pus-o la dispoziția Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale atâta timp cât va funcționa ca spital, clădirea fiind și adaptată cu acest scop. Ca orice clădire veche, se precizează că are nevoie continuă de «reparații și adăugări»⁴⁹ și că are o suprafață de 4.300 mp, fără a deține însă terenuri de cultură sau grădini. În chestionar se menționează că încălzirea spitalului se realizează prin 149 guri de foc, cu ajutorul sobelor de fier, de teracotă și cazanelor de aburi, toate funcționând cu lemne de foc, neexistând încălzire centrală sau gaz metan. Iluminatul se realizează prin conductele electrice ale Uzinei Electrice Comunale, iar apa era furnizată prin conducte de la rețeaua Comunală Timișoara. Referitor la „instrumentarul inventar”⁵⁰, în chestionarul din anul 1942 se specifică că, cantitativ este suficient

³⁹ Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, „Istoricul Spitalului”, f. 20 verso.

⁴⁰ Dr. Aurel Căndea, *op. cit.*, 167.

⁴¹ Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, „Istoricul Spitalului”, f. 19 verso.

⁴² *Ibidem*, f. 20 verso.

⁴³ *Ibidem*, f. 20.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 24.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 47.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 62.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 63.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*.

încât să acopere necesitățile instituției și că „părțile uzate, se reparaază lunar”⁵¹. Mai era trecut și faptul că vesela, lenjeriile de pat și albiturile de corp erau insuficiente. În inventar figurau și doi cai de ham și două trăsură, din care una cu platformă pe arcuri. Se preciza și că inventar agricol nu exista⁵².

În documentele din anul 1942 referitoare la secția oculistică a Spitalului de Stat din Timișoara cuprinse în Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara se precizează faptul că aceasta este situată în partea de sud a etajului, ocupând în total un număr de 59 de paturi, din care 2 într-o cameră de rezervă, pentru clasa II servind alte două camere a 3 paturi, iar restul fiind destinate clasei III. Se precizează, de asemenea, că foile de observație dintre anul 1920, când spitalul a fost preluat de români, și anul 1935, când a intrat la pensie medicul primar care conducea secția încă de la instalarea administrației românești, sunt de un „șablon simplist”⁵³, neputând fi utilizate ca material științific, însă totodată din ele transpare o „muncă multiplă și intensă prin varietatea și cantitatea ce reprezintă”⁵⁴. Se menționează că primul medic primar român ajunge la conducerea secției oculistice a Spitalului de Stat din Timișoara la 1 mai 1936, de la început desfășurând „o activitate febrilă și meticuloasă în toate direcțiile”⁵⁵, punând pe primul loc metodele clinice în examinarea și tratarea pacienților, și totodată impunând în rândul întregului personal medical respectul pentru acestea, întrucât foile de observație executate de la 1936 și până la momentul redactării documentului prezent (1 mai 1942), reprezintă o bază științifică demnă de a fi luată în considerare de către oricine dorește să se documenteze. De asemenea, se mai oferă date asupra activității Dr. Popoviciu Virgil, medicul primar care de la 1 mai 1936 se afla la conducerea secției oculistice a Spitalului de Stat din Timișoara. Astfel, se precizează că acesta a susținut numeroase prezentări și comunicări în cadrul Societății Științelor Medicale din Banat în intervalul de timp cuprins între anii 1936–1938 și a publicat anual lucrări științifice pe baza cazurilor din secția oculistică a Spitalului de Stat din Timișoara în reviste precum: *Mișcarea medicală*, *Spitalul*, *România Medicală*, sau *Ardealul medical*.

Referitor la activitatea din interiorul secției de oculistică a Spitalului de Stat din Timișoara, în documentele din anul 1942 din arhiva acestei

instituții, se indică că se împărțea în: activitatea de ambulanță, tratamentul celor internați și chirurgia oculară aplicată celor internați sau ambulanți. Iar activitatea zilnică a consultațiilor de ambulator era divizată în: prescrierea de ochelari, tratamentul zilnic al celor din Timișoara și în cele din urmă, trierea și acordarea de ajutor medical celor din afara localității. Mai era menționat că, deși prioritate aveau bolnavii din zona Banatului, de-a lungul timpului s-a observat că veneau foarte mulți și din alte județe precum Mehedinți, Arad, Bihor sau Hunedoara, care cu toate că aveau spitale cu secții oculistice în apropiere, preferau să se deplaseze spre a fi tratați la Spitalul de Stat din Timișoara, ceea ce indică faptul că deja în deceniul cinci al secolului XX această instituție medicală câștigase o oarecare faimă și prestigiu în afara propriei regiuni. Se mai precizează că în anul 1941, 2.218 persoane au beneficiat de consultații în regim ambulator, acestora prescriindu-li-se 4.553 de tratamente, media anuală în intervalul de timp cuprins între 1.05.1936 – 1.05.1942 fiind de 1.862 persoane cu 4.224 tratamente. Este consemnat, de asemenea, și faptul că în anul 1941 au fost internate 429 de persoane, dintre care 321 s-au vindecat, starea a 68 s-a ameliorat, iar 27 nu au cunoscut nicio îmbunătățire semnificativă sau vindecare în afecțiunile de care sufereau⁵⁶. Media anuală pe întregul interval de timp cuprins între 1.05.1936 – 1.05.1942 a fost de 432 pacienți internați, dintre care 338 s-au vindecat, 76 au cunoscut o ameliorare în afecțiunile de care sufereau și doar 18 pacienți nu s-au vindecat sau nu au cunoscut vreo îmbunătățire în privința stării lor de sănătate oftalmologică.

În documentele din anul 1942 referitoare la secția oculistică a Spitalului de Stat din Timișoara se pune accent pe faptul că Dr. Popoviciu Virgil, ca medic primar, a executat, în decurs de 6 ani, 1.348 de intervenții chirurgicale din totalul de 1.893 realizate la întregul serviciu oculistic din cadrul acestei instituții medicale. Celelalte 545 intervenții chirurgicale au fost efectuate de medicii secundari Dr. Békés între anii 1936–1938, precum și Dr. Lungu O. M. în decursul perioadei 1938–1942. Din cele 1.348 intervenții chirurgicale executate de Dr. Popoviciu Virgil, ca medic primar, 462 au fost cataracte senile, 97 glaucom, 79 dacriocistite, 52 pterigioane, 26 tumori oculare și orbitale și 207 trahoame. Media anuală în ceea ce privește prescripțiile de ochelari în intervalul amintit a fost 219, iar numai pe anul 1941, 269⁵⁷. În cele din

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, f. 73.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 74.

urmă, o secțiune specială în cadrul acestor documente din arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, referitoare la secția oftalmică și redactate în anul 1942, este dedicată lipsurilor și nevoilor urgente și este împărțită la rândul ei în trei subsecțiuni. Prima dintre acestea se referă la personalul medical. Astfel, în ceea ce privește personalul medical superior, se exprimă nevoia ca la 59–60 de paturi să se aloce „2 posturi bugetare de medie secundară”⁵⁸, specificându-se faptul că până la acel moment exista doar un singur post bugetat. Referitor la personalul sanitar auxiliar se subliniază faptul că lipsesc cu desăvârșire infirmierele „pregătite și cu orizontul necesar”⁵⁹, cele existente necorespunzând deloc nici numeric, nici ca nivel de instruire. Se statuează că minimul necesar ar fi de 8 infirmiere, din care 6 să fie distribuite în salonul de bolnavi, una la sala de operație și una la ambulanță, la acel moment fiind doar „cinci, rău încadrate și nemulțumite”⁶⁰. În ceea ce privește personalul destinat curățeniei, necesarul ar fi de 4: 2 femei de serviciu și 2 bărbați, la momentul respectiv fiind angajați doar 2, o femeie și un bărbat.

Cea de-a doua subsecțiune dedicată lipsurilor și nevoilor urgente ale secției oftalmice a Spitalului de Stat din Timișoara face referire la spațiu și împărțirea acestuia. Astfel, se precizează că sala de consultație ambulantă este neîncăpătoare, sala de așteptare fiind practic inexistentă (2 × 3 m, cu 4 uși). Lipsa cu desăvârșire și posibilitatea de a izola bolnavii de conjunctivită granuloasă. Pe lângă acestea, se subliniază faptul că era total absent, dar absolut necesar un salon special pentru copiii sub vârsta de 7 ani și că din imposibilitatea ca aceștia să fie internați, adesea un număr mare dintre cei mici care suferă de afecțiuni grave rămân cu handicap pe viață, ceea ce se considera că reprezenta o gravă lipsă de ocrotire a copiilor. Referitor la acest aspect, se insistă pe faptul că s-a cerut în mod consecvent și succesiv, s-au efectuat planuri, devize economice care chiar au fost aprobate și s-a hotărât punerea lor în practică în vederea realizării acestui deziderat, însă de fiecare dată totul a încetat din lipsa fondurilor. Se mai prevedea și faptul că lipseau: o cameră obscură pentru examenele speciale și o cameră pentru aparatele optice, absolut necesare examenului medical modern⁶¹.

A treia subsecțiune referitoare la lipsurile și nevoile urgente ale secției oftalmice a Spitalului de Stat din Timișoara face referire la necesitățile

urgente ale acesteia. Se menționează că tot instrumentarul de chirurgie oculară era uzat, „unele piese chiar ultra uzate”⁶², necesitând înlocuirea completă. Se mai precizează și faptul că secția de oftalmică nu dispunea nici până la data redactării acestor documente din anul 1942, de aparatele optice indispensabile examenelor medicale strict obligatorii necesare pentru stabilirea diagnosticelor mai dificile. Se notează că, deși s-au solicitat de nenumărate ori, nu au fost primite decât promisiuni. La sfârșitul documentului se afirmă că deși mereu într-o continuă luptă cu „neajunsuri de ordin material și cu lipsurile inerente timpurilor, totuși în secția oftalmică s-a lucrat cu râvnă, perseverență, dragoste de știință și de bolnavi”⁶³, aspect dovedit de altfel și de informațiile sintetice cuprinse în aceste documente. De asemenea, tot în anul 1942 în cadrul Spitalului de Stat din Timișoara a fost constituit un subcentru antirabic condus de Dr. Tiberiu Miclea⁶⁴.

În Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara figurează câteva documente înregistrate la data de 13 iulie 1943, care întregesc informațiile referitoare la această instituție medicală. Primul dintre ele este o adresă înaintată de Medicul Șef al Municipiului Timișoara, Dr. L. Munteanu, care se afla la conducerea Serviciului Sanitar al Municipiului Timișoara, conducerii Spitalului de Stat din Timișoara, respectiv Medicului Primar Director, Dr. Al. Milețici. Aceasta cuprindea rugămintea ca cel din urmă să completeze și să înainteze în două exemplare partea care privea această instituție, din cadrul unui chestionar referitor la înfăptuirile administrative ale orașului Timișoara „dela unire până la 1 Aprilie 1943”⁶⁵. Cel de-al doilea document cuprinde răspunsul din partea Medicului Primar Director al Spitalului de Stat din Timișoara, Dr. Al. Milețici, înregistrat în aceeași zi, la solicitarea anterioară din partea conducerii Serviciului Sanitar al Municipiului Timișoara. Astfel, în acest document care conține două anexe, este anunțată înaintarea chestionarului „completat referitor la realizările administrative la Spitalul de Stat Central din Timișoara cu privire la anii 1920–1943”⁶⁶. Chestionarul, redactat în trei puncte, oferă date cu privire la această instituție medicală, precum și sumele investite pe diferite paliere (vezi Pl. V). Astfel, primul punct

⁵⁸ *Ibidem.*

⁵⁹ *Ibidem.*

⁶⁰ *Ibidem.*

⁶¹ *Ibidem.*

⁶² *Ibidem.*

⁶³ *Ibidem.*

⁶⁴ Dr. Nicolae Ilieșiu, *op. cit.*, 318.

⁶⁵ Arhiva Spitalului de Stat din Timișoara, „Istoricul Spitalului”, f. 69.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 68.

menționează că edificiul a fost construit înainte de anul 1750, „la o dată necunoscută”⁶⁷, reparat din „1920 până în 1943”⁶⁸ și secția de chirurgie mărită în anii 1929–1930⁶⁹. Cel de-al doilea punct enumeră investițiile care s-au realizat și anume: instalații de apă, de iluminat, dispozitive Roentgen, aparate și instrumente medicale, articole de gospodărie, „efecte spitalicești”⁷⁰. În cele din urmă, punctul trei al chestionarului înaintat de Dr. Al. Milețici, Directorul Spitalului de Stat Timișoara, către Serviciul Sanitar al Municipiului Timișoara, înșiruie mobilierul care s-a procurat pentru spital în perioada menționată: paturi, noptiere, dulapuri, birouri, scaune, mese etc.⁷¹

Pe lângă Spitalul de Stat, în Timișoara au fost înființate în prima jumătate a secolului XX și alte așezăminte medicale, care și-au adus contribuția la evoluția medicală, sanitară și la îngrijirea populației acestui oraș și nu numai. Printre acestea, *Spitalul Crucea Albă*, fondat în anul 1900 de societatea *Crucea Albă*, se ocupa cu preponderență de ocrotirea și îngrijirea femeilor gravide și a mamelor.

În anul 1908 acestuia i s-a atașat o școală de moașe. *Spitalul de copii „Principele Mircea”* și *Centrul pentru ocrotirea copiilor* au fost întemeiate în anul 1901. În anul 1919 a luat ființă *Ambulatoriul policlinic* care avea în componență patru secții: boli interne, boli pentru copii, boli venerice și tuberculoză, iar în 1920, *Ambulatorul dentistic*. În 1931 au fost puse bazele *Spitalului de Izolare „Reg. Ferdinand”*, care avea în componență un departament de boli contagioase, unul de administrație și din 1942 unul în care erau tratați cei care sufereau de tuberculoză. Pe lângă acestea, mai îngloba și o unitate de dezinfecție⁷².

În lumina celor prezentate reiese că în Timișoara încă de timpuriu a fost manifestată grija față de asigurarea sănătății și bunăstării igienice a populației, numeroase personalități și organizații ale vremii din domeniul medicinei implicându-se și luptând în vederea atingerii unor deziderate care aveau în vedere înscrierea acestui oraș pe calea modernizării și inovării curative și terapeutice specifice secolului XX.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 71–72.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 72.

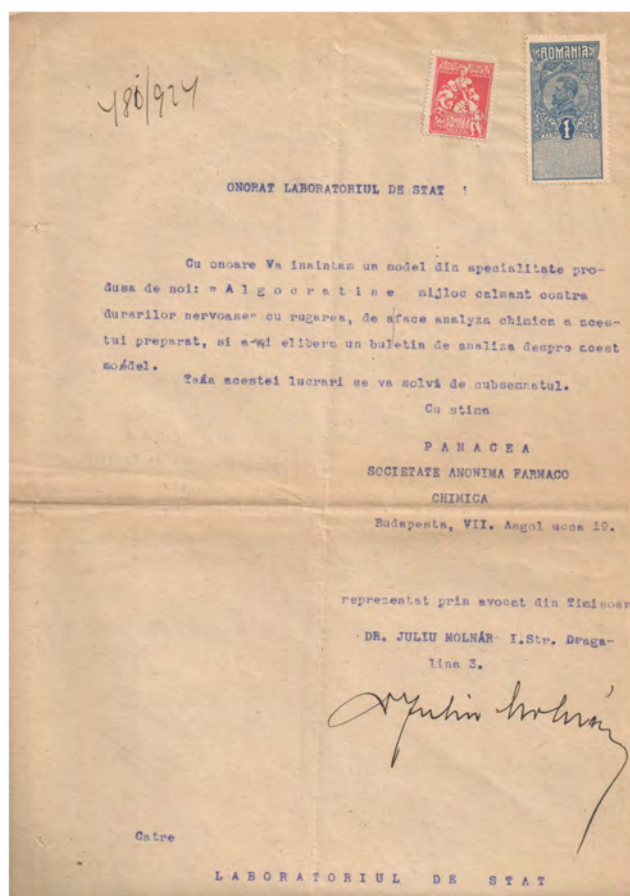
⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² Dr. Nicolae Ilieșiu, *op. cit.*, 317–318.

1

2

Pl. I. 1. Solicitare internă înaintată Laboratorului de Igienă din Timișoara pe data de 3 Aprilie 1924 (col. MNaB); 2. Solicitare înaintată pe 17 iunie 1924 Laboratorului de Igienă din Timișoara din partea Societății Anonime Farmaco-Chimice Panacea din Budapesta (col. MNaB). / 1. Internal request submitted to Timisoara's Hygiene Laboratory on April 3, 1924 (NMoB coll.); 2. Request submitted on June 17, 1924, to Timisoara's Hygiene Laboratory from the Anonymous Pharmaco-Chemical Society Panacea in Budapest (NMoB coll.).

Dr. L. MENEȘ-STUPARIU
 MEDIC
 TIMIȘOARA
 II, Bulev. Regina Maria II (Cămin. Central) R. A. R.

N° 522
 / 1924

Timișoara la 5/II 1924.

Domnule Director!

Se binevoiti a analiza apa aici alăturată, care este scoasă din fântâna dela plajia orașului Timișoara, care este plasată după băile de soare de nou zidite, lângă casa bătrână. Desarece până nu se analizează apa aceasta că este bună de beut ori ba nu se pot deschide băile de soare, eu onvare vă rog sa binevoiti a mi trimite analiza in timpul cel mai scurt posibil. Analiza se face pe socoteala orașului Timișoara cu stăruie

L. Meneș-Stupariu

Asale Dlui D^o Ion Teleguț, direct. inst. igienă Timișoara

1

LABORATORUL DE IGIENĂ TIMIȘOARA

INSTRUMENTE 1/XII 1924

Nr. 893

Nr. prot. / Recipient

MINISTERUL FINANTELOR
 Direcția Generală a Vămirilor
 VAMA TIMIȘOARA

Nr. 10356

29. Noembrie 1924

D. N. 1057 - 1062
 924

Onor
 Laboratorului Higienic
 Timișoara

Am onoare a vă trimite alăturat șase
 mostre sigilate de cravate de bumbac cu mătase soce
 se din lăzile 1/4, sosite cu vagonul Nr. 101042, cu
 rugămintea să bine voiti a dispune analizarea șor
 si a ne comunica proporția mătasei ce conține fie-
 care în parte.

ȘEFUL ROMÂNESC

2

Pl. II. 1. Cerere înaintată la 5 iulie 1924 Dlui. Dr. Ion Teleguț, directorul Institutului de Igienă din Timișoara și șeful Laboratorului de Igienă din Timișoara (col. MNaB); 2. Cerere de analiză înaintată Laboratorului de Igienă din Timișoara de către Direcțiunea Generală a Vămirilor la 29 noiembrie 1924 (col. MNaB). / 1. Request submitted on July 5, 1924, to the director of the Institute of Hygiene from Timisoara and head of Timisoara's Hygiene Laboratory, Mr. Dr. Ion Telegut (NMoB coll.); 2. Request for analysis submitted to Timisoara's Hygiene Laboratory by the General Directorate of Customs on November 29, 1924 (NMoB coll).

STATISTICA OPERATIILOR PRINCIPALE EXECUATE LA SECȚIA CHIRURGICALĂ A SPITALULUI DE STAT DIN TIMIȘOARA
dela 1920 până la 30 Aprilie 1942

Diagnostic	Operația	Numărul operațiilor pe an																						
		1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942
G u s ă	strumectomie prin rez.	1	-	-	-	2	5	5	7	4	-	-	3	2	6	8	8	7	11	7	12	24	14	4
	"	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	3	4	6	1	2
	"	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	8	18	6	15	18	8
Stenoza esofagiană compl. Prinsodă caust.	Esofagoplastie preterminală	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	4	-
	Amputația pr. Halsed	7	7	8	6	6	2	1	3	4	7	2	4	4	6	6	6	8	11	6	13	6	9	4
U l c e r e gastro duodenale	Resecție de stomac G.E.	6	20	32	33	18	25	31	9	17	25	18	14	29	38	46	20	12	32	26	46	57	42	27
	Resecție de stomac f.E.	-	-	-	-	-	-	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	3	-	1	5	2	1
C.C. Gastric	Laparotomie expl.	2	6	5	2	4	2	2	4	2	3	2	1	1	1	1	1	2	-	3	2	3	6	1
	Resecție de stomac G.E.	2	7	7	4	4	2	1	-	1	3	4	5	1	5	1	3	3	-	3	3	-	2	4
U l c e r perforat	Infundare epiploplastie	-	-	1	4	3	5	1	1	4	5	3	6	3	6	1	7	1	1	-	-	-	-	-
	scută	2	1	-	2	-	1	-	1	-	2	1	1	1	1	3	4	8	15	12	21	11	16	1
Apendicită	scută	26	53	39	43	31	47	73	106	114	134	100	145	92	151	148	229	79	103	133	164	204	171	67
	cronică	6	18	44	40	47	45	65	72	106	42	15	86	95	61	116	6	25	35	37	32	31	30	3
	gangrenoasă	3	7	8	27	8	15	24	26	21	34	46	36	26	26	42	117	67	103	101	113	81	64	24
	perforată	12	16	18	18	13	21	25	30	18	21	24	30	24	25	29	46	40	41	48	31	34	29	14
Cholecistită calculoasă, gangrenoasă și cronică	Cholecistectomie	3	7	26	15	29	14	24	38	44	29	25	29	26	16	16	10	18	22	30	19	26	22	9
	Iritiaza coledocalui Ieter mecanic	-	-	-	-	-	1	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	2	1	3	3	2	3	-
	Cholelitolomie	90	137	157	136	137	129	140	110	145	147	97	121	106	142	124	132	144	192	157	145	140	108	33
H e r n i e simple	Chela radicală	24	19	18	19	9	18	9	17	14	12	26	23	9	11	9	22	20	32	24	24	34	27	6
	rez. de intes ²	2	7	3	3	3	5	1	4	8	1	3	4	4	-	2	3	3	4	6	3	11	7	5
F.b.c. I enal ă	Nefrectomie	2	-	5	4	3	3	4	3	2	1	5	4	2	6	6	2	1	6	3	2	8	3	-
	Histerectomie	7	6	11	1	3	2	1	2	2	4	7	12	4	6	1	-	2	4	4	2	5	1	-
Numărul total al operațiilor de chirurgie mare executate în anii		1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942
	T o t a l	412	330	544	446	388	402	511	547	641	560	491	611	493	582	614	738	637	818	848	852	962	835	266

Pl. IV. Statistica operațiilor principale executate la Secția Chirurgicală a Spitalului de Stat din Timișoara în perioada 1920 - 30 Aprilie 1942 (col. MNAB) / Statistics of the main surgeries performed at the Surgical Department of the State Hospital in Timisoara between 1920 and April 30, 1942 (NMoB coll.).

C H E S T I O N A R .

Spitalul de Stat Central Timișoara.

1. Când a fost clădit:	Înainte de 1750 la o dată necunoscută.	
" " " reparat:	din 1920 până în 1943	Lei 6,597.000.-
" " " mărit:	Serv. de Chirurg. în 1929-1930 val. lucrărilor este cuprinsă în suma de mai sus.	"
2. Ce investițiuni s'au făcut:	Instal. de apă, luminat	" 280.000.-
	Instal. Roentgen	" 3,580.000.-
	Aparate și instr. medic.	" 1.656.500.-
	Efecte spitalicești	" 3,560.000.-
	Articole de gospodărie	" 425.000.-
3. Ce mobilier s'a procurat:	paturi, noptiere, dulapuri, birouri, mese scaune etc.	" <u>3,120.000.-</u>
	Suma totală investită	Lei 19.218.500.-

Timișoara, la 13 Iulie 1943.

MEDIC PRIMAR DIRECTOR,

Dr. Al. Miletici

Pl. V. Chestionarul referitor la realizările administrative ale Spitalului de Stat din Timișoara, înaintat la 13 Iulie 1943 de către conducerea acestei instituții, Serviciului Sanitar al Municipiului Timișoara (col. MNaB) / *The questionnaire regarding the administrative achievements of the State Hospital in Timisoara, submitted on July 13, 1943, by the management of this institution, to the Sanitary Service of Timisoara's Municipality (NMoB coll.).*